

Bátori Anna

Kortárs reflexiók: test-koncepciók és nőpolitika Mungiu 4 hónap, 3 hét és 2 nap című filmjében

„Régen, ha a testemre gondoltam, a gyönyör hangszerének, szállítóeszköznek vagy az akaratomat kifejező közegnek tartottam. Használhattam futásra, gombnyomogatásra, hol erre, hol arra, hogy elérjem, amit akarok. Voltak ugyan korlátok, ám a testem mozgékony volt, erős, önálló, és egy velem. Most a testem másképpen működik. Nem egyéb, mint egy körte alakú központi tárgy körül megszilárdult felhő. Az ott bent szívósabb és valóságosabb nálam, s vörösen izzik áttetsző burkában. Hatalmas, sötét, az éjszakai égbolthoz hasonló úrt rejt magában, mely vörös-fekete inkább, mint fekete. Villódzó, szétpukkanó és kihunyó szikrák kavarnak benne, megszámlálhatatlanul sok, akár a csillagok. Ám minden hónapban feltűnik egy baljós előjel: egy gigantikus holdkorong. Átvonul az égen, megáll, majd továbbhalad, míg már nem látszik. Engem a kétségbeesésbe taszít. Megint az az üresség. Ismét. Hallgatom a szívverésem, a sós, piros vérfolyam hullámzó lüktetését, amely az idő múlását jelzi.” (Margaret Atwood: A szolgálólány meséje)

Bevezetés

Margaret Atwood pronatalista utópiájának olvasása közben az olvasó kísérteties párhuzamokat fedezhet fel a szocialista Románia nőpolitikája és az angol író női fikciója között. A parancsra szaporodó, illetve az akarattól megfosztott nők és a testük felett uralkodó parancsnokok – avagy jövőbeli apák – képe Nicolae Ceaușescu paternalista rendszerét idézik, amely következetesen rendelkezett az állampolgárok magánéletének minden egyes percéről. Míg azonban a könyv esetében csupán egy elképzelt világ részesei vagyunk, addig a szocialista Románia abortusz-ellenes törvénykezései, és állampolgáraik gépként való kezelése igenis valóságosak. A Román Kommunista Párt legelső embere különös figyelmet szentelt a demográfiai problémáknak, és számos intézkedést tett annak érdekében, hogy Románia népét szaporodásra bírja. Az erre irányuló törvénykezések betartásáról rendszerének védelmező-fegyelmező apparátusa, a hírhedt Securitate gondoskodott, mely nem csak nyomon követte a megbízhatatlannak vélt, osztályidegen elemeket, hanem arról is tett, hogy a rendszer elszenvedői és elégedetlenjei számára se tér, se idő ne maradjon egy esetleges kollektív ellenlépés megszervezésére, vagy éppen az önálló gondolkodásra. A szocialista Románia test-politikája és pronatalista ideológiája a Ceaușescu-birodalom szolgálóivá tette állampolgárait,

akiknek legintimebb mozdulatait is figyelték, legyen szó szexuális életről, bevásárlási szokásokról, vagy a munkásosztály szabadidejéről. A sorozatos megszorítások és intézkedések rányomták bélyegüket a román társadalom mindennapjaira, akik a represszív légkör és a Securitate szorításában vészeltek át a nélkülözést, és a párt általi megteremtett és szüntelenül gyakorolt testi-lelki fenytést.

A Ceaușescu-dinasztia hírhedt intézkedései közé tartozott többek között a párt speciális táplálkozási programja, amely előírta a napi kalóriabeviteli kvótát, az étel mennyiségét, és összetételét, következetesen büntetve minden egyént, aki átlépi az előírt napi adagot. A rendszer ugyanakkor arra is nagy figyelmet fordított, hogy az említett ételt, avagy az alapanyagokat csak hosszas sorban állás, és várakozás után lehessen megkapni, aminek köszönhetően a hatalom test-politikája összekapcsolódott a szabadidő ellehetetlenítésével, lévén, hogy egy-egy porció megszerzése hosszas órák várakozásába tellett.¹

Noha az ételadagok korlátozása, és az állandósult programszervezések, a felvonulások és ünnepeken való kötelező részvétel mind az állampolgárok magánéletének meghatározó részei – és akadályozói – lettek, a Román Kommunista Párt test-orientált politikájának egyik legradikálisabb megvalósulása az abortusz megtiltását szabályozó 1966-os törvény lett. Nicolae Ceaușescu ez évben jelenette ki ugyanis, hogy minden egyes magzat a román állam tulajdonát képezi, a gyermekvállalást pedig minden ember hazafias kötelességeként határozta meg, dezertőrként azonosítva azokat, akik elutasították e folyamatot, avagy a természet és a szocialista államapparátus ellen vétkeztek. Az abortusz betiltása után a fogamzásgátló eszközöket is zárolták, így a nem kívánt terhességek, és a szakszerűtlen vetélések száma ugrásszerűen megnőtt, és egészen a rendszerváltásig állandóan növekvő adatokkal szolgált.

A román film, mint az emlékezetpolitika egyik médiuma a millennium után kezdett el foglalkozni a Ceaușescu-rendszer rémtörténeteivel, és a szocializmusba visszatekintvén egymás után gyártotta a múlt rendszerben játszódó történeteit. Jelen tanulmány ezen alkotások egyik ismertebb darabjával foglalkozik, és a *4 hónap, 3 hét, és 2 nap* („4 luni, 3 saptamâni si 2 zile”, 2007)

¹ E jelenséget Catherine VERDERY (1996) „etatizációnak” (etatization) hívja, amikor a Román Kommunista Párt magánéletre gyakorolt hatásait vizsgálja. Verdery többek között a vezetés időszervezését veszi górcső alá: az állandó gazdasági hiány és az alapanyagok érkezésének kiszámíthatatlansága miatt a munkások a semmittevés és a túlórázás ciklusának extrémításában mozogtak, azaz a bizonytalanság miatt sohasem tervezhették meg napjukat előre. Az etatizáció ugyanakkor az állandó sorban állásra, illetve a melegvíz, gáz és fűtés kiszámíthatatlansága miatti állandó újratervezésre is vonatkozik, amelynek következtében a mindennapok ritmusa állandóan változott. A Párt emellett gondoskodott arról, hogy az anyagra váró gyári munkások le legyenek foglalva, hogy ne legyen sem terük, se idejük az osztályidegen tevékenységekre. Az állandó felvonulások – amelyekre a munkásoknak betanított mozdulatsorral kellett készülniük –, a sorban állás politikája, a vidéki privát gazdálkodás mind a szabadidő ellehetetlenítésére irányultak, és etatizálták az állampolgárok idejét és terét. (VERDERY, 1996, pp 35-53)

című film elemzésén keresztül vállalkozik a múlt rendszer test-politikájának analizálására és az egységes test, mint szocialista koncepció elemzésére. A tanulmány első része a Ceaușescu-rendszer elnyomó gépezetét, és testpolitikáját vizsgálja, majd ez után tér rá a film konkrét – térbeli – analizésére, és az emlékezet-, illetve nőpolitika szerepére a múlt rendszer diskurzusában.

1. A Ceausescu-rendszer test-politikája: a társadalom, mint egyetlen test

A második világháborút követő demográfiai krízist követően Nicolae Ceaușescu, Románia első számú kondukátora a népességövekedés érdekében betiltotta a terhességmegszakítást, és a fogamzásgátló eszközök zárolásával próbálta meg szaporodásra bírni állampolgárait, hogy azok száma huszonhárom millióról legalább harmincra nőjön. A tervet elősegítő törvény 1966-ban született meg, amely nem csupán az új generáció megszületésére, és így az új szocialista ember megteremtésére koncentrált, hanem a Szovjetuniótól való lassú eltávolodásra is, amelyre az abortusz-ellenes törvény kítűnő alkalmat kínált. Az ideológiai anyaország volt ugyanis a világ első állama, amely 1920-ban engedélyezte állampolgárai számára a művi terhességmegszakítást, amelyet a későbbiekben a kelet-európai országok is szabadon alkalmazhattak, kortól, foglalkozástól, vagy társadalmi helyzettől függetlenül. Az abortusz hamarosan a nem kívánt terhesség elleni egyik legnépszerűbb megoldásá vált a Szovjetunióban, s később – a maga kétdolláros árával – a román nők számára is egyszerű, és olcsó beavatkozásnak számított, amellyel milliók éltek az 1966-os rendelkezés törvénybe iktatása előtt. A november elsején hatályba lépett 770-es rendelet azonban szabályozta a terhességmegszakítást, és csak azon nők számára tette lehetővé, akik elmúltak negyvenöt évesek, vagy már eleve rendelkeztek négynél több gyermekkel. A törvény ugyanakkor kimondta, hogy az abortusz elvégezhető abban az esetben, ha az állapotos személy nemi erőszak áldozata lett, vagy vérfertőzés kockázata áll fenn, illetve akkor is, ha az anya életét veszélyezteti a terhesség, vagy veleszületett rendellenességet állapítanak meg a magzatnál. A rendelet szerint ugyanakkor az abortusz kizárólag a terhesség első trimeszterében, és csakis a kijelölt kórházakban volt végrehajtható, amelyet az Egészségügyi Minisztérium határozott meg. Az 1966-os törvénykezés továbbá azt is kimondta, hogy minden spontán vetélést jelenteni kell az illetékes hatóságoknak, hogy azok megbizonyosodjanak: az alany nem művi terhességmegszakítás következtében veszítette el magzatát.

Az abortusz végrehajtásának szigorítása az előzetes elvárásokkal szemben azonban nem hozta meg a kívánt demográfiai növekedést, ezért két évvel később a vezetés újabb törvényt hozott, amellyel az illegális terhességmegszakítást próbálta meg felszámolni. A 771-es rendelet

tizenkét évig terjedő szabadságvesztéssel és engedélyük visszavonásával fenyegette a beavatkozást végző orvosokat, a nőket pedig megbírságot, és a doktorokhoz hasonlóan, két év börtönnel súlythatta. 1973-ban az állam újabb szigorítással vette fel a harcot a népességnövekedés érdekében, és negyvenöttről negyvenre csökkentette az abortuszt elvégezhetőségének korhatárát, habár e számot 1985-ben ismét visszaállították, és a négy gyermeket is kitölték öt élő utódra. Az Egészségügyi Minisztérium emellett arra is nagy figyelmet fordított, hogy minden termékeny román nőt sorozatos nőgyógyászati vizsgálatnak² vessen alá, és szigorúan büntette azokat, akik ezt visszautasították.

Mint e rendelkezésekből kitűnik, Nicolae Ceaușescu agresszív, pronatalista politikája a párt mindenhatóságát hirdette a női test felett, és az addigi liberalista felfogással ellentétben arra készítette állampolgárait, hogy azok „az új generáció felnevelésének szenteljék magukat és az ifjakat a patriotizmus szellemében nevelve feláldozzák életüket a szocialista haza és a kommunista ideálok oltárán”³. Az 1966-os törvény megszületésével a párt behatolt polgárainak hálósobájába, és – azokat a jövő népét előállító alanyokként kezelve – kezdte el isteníteni a munkásokat megtermelő anyai testet, míg a meddő, gyermektelen nőket – és így a nemi egyenjogúság eszméjét is – teljes mértékben elutasította. A teste felett rendelkezni képtelen román nő identitása tehát az állam gépezete által irányított entitássá vált, az apparátus pedig gondoskodott arról, hogy az individualista ember ideája teljes mértékben kitörlődjön a román ember világtéből. Ennek első állomása az volt, hogy a nők test-képét összekötötte annak reprodukciós képességével, és nem csupán elméleti (oktatás), hanem gyakorlati síkon is hangsúlyozta annak állatias jellegét, amelynek értelmében a nők folyamatos nőgyógyászati vizsgálaton voltak kénytelenek részt venni, hogy nemző szerveik épségét, és működőképességét teszteljék, illetve megállapítsák, ha valaki teherbe esett, hogy terhességmegszakításra ne kerülhessen sor. Az abortusz sok esetben börtönbüntetéssel, vagy pszichiátriai elzárással járt, nem csupán az anya, hanem az illegális abortuszt végző orvos számára is, azaz az akció nem csupán egészségügyi, hanem súlyos jogi kockázattal járt. Mivel a forradalmat megelőző, és az 1966-os törvényt követő időszak szülötteinak mintegy negyvenöt százaléka nem kívánt terhességből született⁴, az országban virágzott az abortusz-üzlet, és az eljárást titokban végző orvosok és bábák hálózata hamarosan dollár-százezreket mozgatott meg illegális tevékenységével. Aki képtelen volt kifizetni a szakavatottak soron kívüli bérét, azok sok esetben saját maguk próbálták meg elhajtani a magzatot, amely számtalan halálos áldozattal,

² Az orvosok fejenként naponta átlagosan ötven-hatvan asszonyt vizsgáltak meg, hogy megbizonyosodjanak, senki sem titkolhatja el születendő gyermekét, s az anya a későbbiekben ne vetethesse el magzatát.

³ KLIGMAN, 1998, p. 113

⁴ Lásd SERBANESCU, 1994

és súlyos következményekkel járt⁵. Ha minden próbálkozás ellenére mégis megszületett a gyermek, arra a „ceausei” („Ceaușescu fia”) jelzőt aggadták, aki e stigmát egész életében kénytelen volt viselni. A rendszer tehát nem csupán az anyákat büntette, hanem súlyos terheket rótt a nem kívánt gyermekekre, avagy az új, szocialista generációra is, amelynek születése, élete, és halála is a Román Kommunista Párt abszolút kontrollja alatt állt. A Ceaușescu-rendszer emellett eltörölte a szexualitásról szóló nyílt kommunikációt, és felvilágosítást is, helyette pedig saját oktatáspolitikát hirdetett, amelynek keretei között megszabta a tökéletes nő mintáját, azaz a követendő példát, mely szerint a jó asszony termékeny, ám aszexuális, kítűnő, lelkes munkás, és legalább öt gyermekkel ajándékozza meg a rendszert élete során. A női kép tökéletesítése érdekében a cenzúra törölte a bemutatott filmek intim jeleneteit, és arra oktatta a gyengébbik nemet, hogy féljen a férfiaktól, hiszen, mint azt a felvilágosító propaganda hirdette, a házasságon kívül eltöltött intim percek akár megőrüléshez is vezethetnek.

A nem kívánt terhességekből megszületett gyermekek százezreit azonban az esetek többségében a szülők képtelenek voltak eltartani, hiszen az élelmiszerhiány és az állandó megszorítások következtében állandóvá vált létbizonytalanság ellehetetlenítette mind az új, mind pedig a régi generáció élethelyzetét, így az utódok nevelése sok esetben a már eleve túlnépeseedett árvaházak feladata lett. A helyzetet tovább súlyosbította a nyolcvanas évek gazdasági megszorításai következtében fellépő súlyos élelmiszerhiány, az áramszolgáltatás és fűtés akadozása, illetve a melegvíz korlátozása is, amely megkeserítette az állampolgárok mindennapjait. A kialakult szituáció miatt egyre több nő döntött az illegális abortusz mellett, amelyet bábák és orvosok titkos hálózata tett elérhetővé azoknak, akik meg tudták fizetni a terhességmegszakítás magas árát. Az abortusz így a rendszer ellen lázadó nő szimbóluma is lett, ugyanakkor egyfajta visszatérést is jelentett a tradicionális kötelékekhez, amennyiben a gyengébbik nem a korábbi generációk fogamzásgátló módszereit és eszköztárát használta saját helyzetének mentésére és a problémák megoldására.

2. Elbeszélt történelem⁶: illegális abortuszok

A Ceaușescu-rendszer szigorú, pronatalista rendszerének leggyakrabban alkalmazott fogamzásgátló módszere az intézkedések ellenére is az abortusz maradt. Daniela Proinov⁷, a korszakban is praktizáló nőgyógyász a volt rendszerben végzett illegális terhességmegszakítások négy formájáról számol be:

⁵ A hivatalos adatok szerint 1966 és 1989 között 9452 nő vesztette életét a titkon elvégzett abortuszok következtében fellépő komplikációk miatt, (lásd KLIGMAN, 1992) noha becslések szerint ez a szám a valóságban sokkal magasabb.

⁶ Az elbeszélt történelem fogalmát az angol *oral history* megfelelőjeként használom.

⁷ Idézi CAZAN, 2011.

a legveszélyesebb kategóriába voltak sorolhatóak az otthon elvégzett, tradicionális beavatkozások, mint a gyógyfüvekből készített beöntés, vagy a méhszáj megnyitása. A szerencsésebb alanyok orvosi segítséget kaptak az egészségügyben dolgozó rokonaiktól, vagy barátaiktól, így az otthon végrehajtott beavatkozások – a tradicionális formákkal szemben – viszonylag biztonságosan elvégezhetőek voltak⁸. Az illegális terhesség-megszakítás leggyakoribb formájának mégis a pénzért, vagy szexuális szolgáltatás fejében elvégzett esetek számítottak⁹. Egyetlen beavatkozás átlagosan a havi bér két-háromszorosába került, amelyet sokan képtelenek voltak kifizetni, így azok, akik külső beavatkozás mellett döntöttek, ám nem tudták azt anyagilag biztosítani, saját testükkel fizettek az abortuszért. A nő így többszörösen alávetett helyzetbe került, amelyben sem saját méhe, sem pedig szexualitás cselekedetei felett nem dönthetett: a terhességmegszakítást végző személy egyszerre vált a terhes alany megmentőjévé, és eltiprójává. Roxana Cazan (2011) ezt a kettős alávetettséget „*birtoktalanításnak*” (dispossession) nevezi: a fogalom a gyengébbik nem tárgyként való funkcionálására mutat rá, amelynek következtében megszűnik a nő hatalma saját teste felett. Mivel a rendszer a jövő generációját előteremtő gépekként határozta meg őket, akik az Új Szocialista Embert teremtik meg, a román nő méhe – ha szimbolikus formában ugyan, de – közös tulajdonná vált, amin a párt és az azt birtokló test közösen osztozott. A birtoktalanítás ugyanakkor utal az állandó nőgyógyászati vizsgálatok, és a szabadidő ellehetetlenítésének következtében kialakuló magánéleti problémákra, és annak fokozatos ellehetetlenítésére is: „(...) *a testi integritás mind konceptuálisan, mind fizikális tönkre lett téve*”¹⁰, miközben a nők egyetlen lázadási formája az illegális abortusz lett.

Cazan a titokban véghezvitt terhességmegszakítás jelenségét „*kettős birtoktalanításnak*” nevezi („double dispossession”), amelyben a női test – a látszólagos lázadás ellenére – képtelen volt visszanyerni a teste feletti hatalmat, lévén, hogy az abortusz sikeressége, és az anya egészsége is mindig egy másik személy kezében volt. A terhességmegszakítást végző orvos, bába,

⁸ Egy további kategóriába voltak sorolhatóak a nomenklatura embereinek műtétei, akiket nem regisztráltak az abortuszok során, így a törvény és a börtön sem veszélyesztette őket, míg mások szabadságukat, és állásukat kockáztatták egy-egy titkon elvégzett abortusszal. Meg kell említeni azonban, hogy a rendszer a nemzetiségiek szemben (magyarok, románok) sokkalta engedékenyebb volt a terhességmegszakítást illetően, elősegítvén ezzel a román nép szaporodását.

⁹ Ez a kategória ugyanakkor számos további veszéllyel fenyegetett. Mint Kligman arra rámutat, „a legtöbb illegális abortuszt végrehajtó személy nem az orvosok közül került ki. Valójában ezek az emberek nagyon különböző társadalmi és professzionális háttérrel bírtak és hittek abban, hogy bárki, aki képes behelyezni a méhbe egy vékony csövet, képes a terhesség megszakítására. (...) Idővel, ahogyan egyre több szakavatatlan jelent meg az abortusz-piacon, a terhességmegszakítás patológiája is megváltozott. Az 1970-es években a nők általában gyenge vérzéssel jelentek meg a kórházban, (...), a nyolcvanas évekre egyre viszont már többen érkeztek fertőzéssel, és már eleve előrehaladott állapotban lévő súlyos tünetegyüttesel”. (KLIGMAN, 1998, p. 158)

¹⁰ CAZAN, 2011, p. 97

vagy kevésbé szakavatott alany tehát ugyanúgy uralkodott az állapotos asszony teste felett, mint ahogyan maga az állam, azaz csupán a szerepek cserélődtek fel ez esetben. A kettős birtoktalanság következtében a nő identitása – lázadása ellenére is – az állami irányítás által meghatározott reprodukciós masinává redukálódott, és minden jogát elvesztette ahhoz, hogy sorsát irányítani tudja. Az állandó félelem és kiszolgáltatottság, a Militia embereinek konstans vizsgálódása, és az intimitás ellehetetlenítése következtében házasságok tízezrei romlottak meg, nem beszélve a párok csődbe jutott szexuális életéről, amelyet a kockázatos és törvényellenes abortuszok árnyékolnak be. A besúgók hálózatának kiépítettsége következtében a magzatától szabadulni kívánó nő nem tudta, kiből bízhat, mint ahogyan a törvénytelen abortuszt végző személy sem lehetett tisztában azzal, hogy alanya nem a Securitate embere. Ha mégis megkötötték az üzlet, a váratlan egészségügyi következmények számos nő életét veszélyeztették, az esetleges kórházba kerülésük utáni feljelentések és hosszas bürokratikus intézkedések miatt pedig számos román asszony döntött inkább a halál mellett.

Miután 1989-ben ismét legálissá vált a művi terhesség-megszakítás¹¹, számos kutató kezdett el foglalkozni a Ceaușescu-rendszer éveiben történt esetek feldolgozásával, amelyben mind az illegális abortuszokat végző bábák, és kórházi szakemberek hálózatát, és működését felfedték, de kitértek a saját kezűleg elvégzett esetek elemzésére is. E kutatások¹² nem csupán a nők kétségbeesett akcióit tárta fel, hanem a román asszonyok elbeszélte történelmén keresztül kínáltak médiumot az emlékezéshez, amely a rendszerváltás ellenére is hiányos maradt. Románia ma is tabuként kezeli a Ceaușescu-rendszer pronatalista politikájára való reflektálást, illetve az események előhívását, annak ellenére, hogy 2006-ban az Európai Tanács Parlamentáris Gyűlése megszavazta az 1481-es határozatot, amely „*a totalitáriánus, kommunista rezsimnek nemzetközi elítélésének igényét*”¹³ fejezte ki, és mely elindíthatott volna egy poszt-kommunista, nyílt emlékezetpolitikát. A határozat ellenére azonban az emlékezés és a kollektív történetmesélés hiánya maradt az uralkodó tendencia, noha az ország határain kívül számos tudós kezdett bele a szocialista Románia politikájának és hétköznapijainak elemzésébe.

Lorena Anton (2009) antropológus a román emlékezet e hiányos mivoltára mutat rá a kortárs korpuszban, amikor kifejti, hogy más kelet-európai országokkal ellentétben, Romániában nem létezik közös diskurzus és emlékezetpolitika, amely a múlt rendszer szocialista berendezkedését, és pronatalista irányzatát elevenítené fel. Anton e jelenséget alacsony szintű emlékezésnek

¹¹ Az új törvény hatályba lépésével 1989-ben Romániában csaknem egy millió abortuszt regisztráltak.

¹² Ezen tanulmánykötetek közé tartoznak többek között Christine Verdery, Gail Kligman és Adriana Baban munkái, akik a Ceausescu-rendszer illegális abortusz-hálózatáról jelentettek meg, és amelyek a szocialista-nacionalista rezsim ideáljait elemzik.

¹³ ANTON, 2009, p. 1.

(*low remembering*) nevezi: „az alacsony szintű emlékezést szorosan meghatározza a személyes, társadalmi-kommunikatív emlékezet, csakúgy, mint Románia politikai demográfiájának, illetve utóbbi történelmi emlékezetének titkos hagyatéka”¹⁴, és a múltidézés folyamatának traumatikus volta sem segíti elő a közös diskurzus megszületését. E hiány további oka Anton szerint a múlt rendszer bűnöseinek halálában, avagy egy vádolható alany hiányában keresendő, amelynek híján a román nép nem tud kit okolni a múlt rendszer történései miatt, holott egy közös ellenség képe képes lenne működtetni és összetartani a társadalom emlékezetének gépezetét. E társadalom alacsony szintű emlékezési folyamatai ellen először a nyugati kutatók léptek fel, és antropológiai-etnográfiai kutatásuknak¹⁵ köszönhetően számos tanulmány látott napvilágot, amelyek az illegális abortuszon átesett asszonyok elbeszélte történelmén keresztül a nők alévetett helyzetét, és kétségbeesett akcióit tárja fel, képet alkotván a múlt rendszer nemi-társadalmi viszonyairól is.

Az írásos emlékezet formái mellett a múlt vizuális formában történő felidézése is megkezdődött a millennium környékén. A pronatalista időszakot és a nők kiszolgáltatott helyzetét dolgozta fel Florin Iepan *Children of the Decree* („A rendelet gyermekei”, *Decreșeii*, 2004) című dokumentumfilmje, amely archív felvételen, és nőgyógyászok, illetve abortuszon átesett asszonyok interjúin keresztül eleveníti fel a múlt rendszert. A filmben számos híresség is megszólal, és személyes történeteiken, avagy kétségbeesett abortuszaik megidézésével teszik elővé a múltat, felhánytorgatva azon tabukat, amelyek kitörlődni látszódtak a kortárs román kollektív emlékezetből.

Egy másik, kevésbé ismert példa Dan Miha „*Szeretni és lehúzni a vévét*” (*Să iubești și să tragi apa*, 2006) című forgatókönyve, amelyből végül nem született film, ám nagy port kavart, lévén, hogy Miha ötletének ellopásával vádolta meg Cristi Mungiu-t, aki a forgatókönyvet díjazó bizottság egyik tagja volt. A történet az állapotos Ana abortuszát követi végig, aki édesanyja eldugott, vidéki falujába megy, hogy elvetesse gyermekét. Miután sikerrel jár, a hazafelé tartó vonaton, bőröndjében cipeli meg nem született gyermekét, miközben minden lépését a Securitate emberei kísérik, mígnem hazaérkezvén végül lehúzza a magzatot a vévét. Bár Miha követelte Mungiu-tól, hogy ismerje el: forgatókönyve megihlette őt; utóbbi határozottan kiállt amellett, hogy a *4 hónap, 3 hét és 2 nap* alapja egy személyes történeten¹⁶ alapul, és semmi köze nincsen Miha filmötletéhez.

¹⁴ ANTON, p. 112

¹⁵ Az illegális abortuszokat vizsgáló társadalomkutatók román nők személyes történeteinek keresztül idézik fel a múltat, és teremtenek alapot a román társadalmi emlékezetnek.

¹⁶ „Úgy tizenöt éve egy ismerősöm mesélt nekem egy történetet, amely valójában húsz évvel ezelőtt történt. Különösen örültem ezért, hogy megemlíthettem 1987-et a forgatókönyvben, hiszen pontosan ebben az évben történt mindez (...). A történet meghallgatása után úgy döntöttem, kutatásba kezdek. Rengeteg emberrel beszéltem, hogy megbizonyosodjak a felől, hogy az eset nem egyedülálló, s számos hasonló, megtörtént eseményt gyűjtöttem össze, mindet a kommunista időkből. Persze továbbra is hú maradtam az eredeti sztorihoz, és a köré is építettem a forgatókönyvet”. Interjú Cristi Mungiu-val, DVD-melléklet.

Mungiu abortusz-filmje két barátnő kálváriáján keresztül fest portrét a rendszer mindenhatóságáról és a terhességmegszakítást tiltó törvénykezések nőkre gyakorolt hatásáról: az illegális beavatkozásra készülő Gabita (Laura Vasiliu) és támogatója, Otilia (Anamaria Marinca) egy hotelszobában remélik megtalálni problémájuk megoldását, ám mivel nem rendelkeznek az abortusz elvégzéséhez elegendő pénzzel, a barátnők szexuális szolgáltatásaikkal fizetnek azért, amit később sikeresen el is végez a Mr. Bebeként (Vlad Ivanov) emlegetett személy.

Noha Mungiu filmjét megelőzően is voltak próbálkozások arra, hogy filmre vigyék az abortusz-kálváriát¹⁷, a *4 hónap, 3 hét és 2 nap* lett az első nagyjátékfilm, amely hitelesen mutatta be a korszakot, és ezzel el is hozta Románia számára az első Palme D'or-díját. A rendező emellett harcot intézett az alacsony szintű emlékezés ellen azzal, hogy mozi-konvojokat szervezett¹⁸, amelyeken keresztül a film több ezer román emberhez eljuthatott, és amely hozzájárult a múlt „morális és társadalmi megértését is fejlesztéséhez”¹⁹, mintegy zöld utat nyitva az emlékezésnek, és a román újhullám múltat feldolgozó témáinak is.

A román új hullámnak nevezett kortárs irányzat számos múltidéző narratívát kínált az ezredforduló után, és helyezte megannyi film²⁰ történetét a Ceaușescu-korszakba. Az egyik ilyen vállalkozás volt Cristian Mungiu „*Mesék az Aranykorból*” („*Amintiri din epoca de aur*”, 2009) elnevezésű szkeccsfilm-tervezete, amely hat epizódon keresztül eleveníti fel a diktatúra utolsó, legkritikusabb évtizedét. A rendező azonban – a forgatókönyv ironikus hangvétele, és megmosolyogtató volta miatt – úgy döntött, hogy a múlt rendszer hiteles reprezentációjának érdekében annak drámai oldalát is filmre viszi, méghozzá az által, hogy beteintést enged a Ceaușescu-rendszer pronatalista politikájának

¹⁷ További példa lehetne a kortárs román korpuszból Corneliu Poromboiu *Liviu álma* (Visul lui Liviu, 2005) című filmje, amely archív felvételeken keresztül eleveníti fel Ceaușescu abortusz-ellenes rendeletét, és Liviu testvérének elvetetését. Liviu felnőtt korában rémálmok gyötrik, és halott öccse vissza-visszatér a képzeletében, azonban a filmben mindez csupán egy mellékszál: Poromboiu párhuzamot von a Ceaușescu-korszak generációja, és az új nemzedék között, és ennek kapcsán boncolgatja a felelősség kérdését. Mivel a film témája nem az abortusz – hanem éppen ellenkezőleg, – a gyermekvállalás köré épül, nem tekinthető abortusz-filmnek.

¹⁸ Lásd Sorin AVRAM „1 Month With 4Months, 3 Weeks and 2 Days” című dokumentumfilmjét a bemutatókról.

¹⁹ NASTA, 2013, p. 197

²⁰ Ilyen például a rendszerváltást megidéző *The Way I Spent the End of The World* (Mitulescu, 2006), illetve a *Jelszó: A papír kékre vált* (Muntean, 2006), a múlt rendszerben játszódó – a fentiekben említett – *Mesék az Aranykorból* (Mungiu, 2009), vagy az *Examen* (Muntean, 2003). A Ceaușescu-korszakot természetesen nem csupán nagyjátékfilmes formában dolgozták fel: számos dokumentumfilm foglalkozik a rendszerváltás után a volt rendszerrel. Ilyen többek között a *Videograms of a Revolution* (Farocki-Ujica, 1992), *The Great Communist Bank Robbery* (Solomon, 2008), vagy az *Autobiography of Nicolae Ceausescu* (Ujica, 2010).

eredményeképpen létrejövő illegális és titkos abortusz-üzletbe²¹. A *4 hónap, 3 hét és 2 nap* tekinthető az első, igaz történeten alapuló román abortusz-filmnek²², amely minimalista, letisztult, realista stílusával mind a pronatalista mindennapokba, mind pedig az aranykor nyomorába betekintést enged.

3. Az elnyomó rendszer teste és terei: 4 hónap, 3 hét és 2 nap

A már idézett Roxana Cazan (2011) Mungiu filmjének elemzése kapcsán annak tér-szerkezetét a szereplők lázadásának helyszíneiként vizsgálja. Az általa „titkos térnek” (*clandestine space*) nevezett szféra mind a privát, mind pedig a nyilvános tartományt magában foglalja, ugyanakkor egyfajta átmenetet is képez a kettő között: a hotelszobák, hátsó udvarok, ismeretlen helyek tereiben abortuszra készülő nő nincsen egyedül, hiszen körül van véve az ahhoz asszisztáló emberekkel, akik egyúttal a rendszer ellen is vétkeznek, amikor segítő kezet nyújtanak. Cazan ugyanakkor kiemeli e terek csalóka jellegét is: ezek a helyszínek veszéllyel is fenyegetnek, hiszen mindig illegális beavatkozások színteréül szolgálnak, azaz a letartóztatás kockázatát is jelentik. Noha Cazan leginkább a kollégium, illetve a hotel szobáira gondol, amikor titkos terekről beszél, a fogalom a város egészére kiterjeszthető. A rendező Bukarestjében²³ ugyanis minden tér veszélyt rejt magában, kezdve a kollégiumi szobától – ahol a lányok megbeszélik az abortuszt – egészen a sugárutakig, ahol először pillantjuk meg Mr. Bebét.

Mungiu abortusz-filmje történetét a nyolcvanas évek Romániájának kifinomult, ugyanakkor sötét hangulatot árasztó nagyvárosi környezetébe helyezi, mely által a film depresszív tónusa a sokszorosára értékelődik fel. Otilia, a barátnőjének segítő fiatal egyetemista lány a film során szocialista tömbök, sűrű, rideg utcák és kihalt, zord hotelek tereiben mozog, képet alkotván az aranykor zord metropoliszairól, és mindennapi nyomoráról is.

Míg Otilia az állandóan mozgásban lévő, tevékeny pontot képviseli a filmben, aki a kollégium, a hotel, és a város nyilvános helyszíneiben mozog, addig az abortuszra váró tehetetlen Gabita a település biztonságosnak vélt tereiben húzódik meg: személyével kizárólag az egyetemi kollégiumban,

²¹ Mungiu-t tovább az is motiválhatta, hogy a saját maga is a ceusei-ek táborába tartozik, 1968-ban született.

²² Hozzá kell tenni, hogy a Ceausescu-rendszer is készített ún. abortusz-filmet, amely az illegális beavatkozások életveszélyes következményeire hívta fel a nők figyelmét. Noha a *Virágos képeslap* (Ilustrate cu flori de câmp, Blaiier, 1975) című film alapját egy valóban megtörtént haláleset képezi, a történet elragaszkodik a valóságtól, és leginkább egy abortusz-ellenes propagandafilmmé válik, nem említvén sem a 770-es rendeletet, sem azt, hogy az állapotos lányt miért nem kórházban kezelték.

²³ A filmben nincs utalás arra, hogy a történet hol játszódik, és Mungiu elmondása szerint nincs is jelentősége ennek. A történet feltehetőleg – a város nagysága miatt – Bukarestben játszódik.

illetve a hotelszobában találkozunk, noha Mungiu alkotása éppen az ő terhességmegszakításának történetét dolgozza fel. A rendező végül Otiliát, az elbeszélés mellékszereplőjét teszi a film vezető karakterévé, és a történeteket, illetve a város tereit is az ő szemszögéből láttatja.

A *4 hónap, 3 hét és 2 nap* vizuális szerkezetében a rendező a tér két fajtáját váltogatja: bár az úgynevezett személyes terek, mint a kollégium, a hotelszoba és Otilia barátjának, Adinak otthona privát helyiségeknek számítanak, azaz ezekben a terekben a karakterek látszólag lehetőséget kapnak arra, hogy a rendszertől elzártnak, a Securitate figyelme nélkül cselekedjenek, egyik helyiség sem tekinthető teljesen különállónak. Ennek oka, hogy a belső, privát helyiségek felett is egy-egy külső alany uralkodik Otilián: a hotelszobába való belépés előtt a lánynak minden esetben le kell adnia személyi igazolványát, és rendszeresen kikérdezik teendőiről, aminek következtében a szoba személyes tere is a párt által irányított helyiséggé válik, és elveszíti intim jellegét. Ugyanez történik Adinál, Otilia barátjánál, ahol a lány személyes terét először párja, majd az anya személye terrorizálja, ami elől az a mosdóba zárkózik. Később, az Adival való négy szemközti beszélgetés alatt a fiú anyja édességgel lepi meg a párost, ismét betolakodva arra az intim területre, amelyet Mungiu teremtett karakterei számára. A privát tereken tehát minden esetben egy további, külső személy uralkodik, aki – mintegy a Securitate árnyékaként – megszünteti azt az intimitást, amit az adott szféra nyújthat.

Otilia számára azonban a nyilvános terek sem biztonságosak, s míg a recepciósok, az abortuszt végző Mr. Bebe, és Adi családtagjai és barátai is szabadon mozoghatnak bennük, addig ő folyamatos bajba keveredik, és állandó veszélynek van kitéve a város ezen helyszínein. Mungiu – a lány kiszolgáltatottságát és kötélrancát érzékeltetvén – szándékosan helyezi Otiliát olyan szituációkba, ahol alárendeltné kell játszania ahhoz, hogy érvényesülni tudjon: a buszon nem rendelkezik jeggyel, majd – az első hotelben – verbális harcba keveredik a recepciósval, hasonlóan a második szállodához, ahol a szobában hagyott személyi igazolványa miatt keveredik bajba. A feszültséget Otilia egyre növekvő kiszolgáltatottsága adja: minél nagyobb nehézségekkel néz szembe a város nyilvános területein, annál nagyobb problémákkal találkozik saját, személyes szférájában. Ennek bizonyítéka – és a terek egymásba érésének tetőpontja – maga az abortusz aktusa, és a lány saját testének feláldozása barátnőjének boldogulásáért. A film utolsó, személyes, titkos tere ugyanis Otilia saját teste, amely a szexuális aktus után elveszíti privát jellegét, és így a hatalom elleni harcát is.

3.1. Az utolsó intim tér: Otilia teste

Otilia Mungiu filmjének tisztaság-szimbóluma, és Gabita ellenpontja:

a lány párkapcsolatban él, és a történetben éppen menstruál, azaz – barát-nőjével ellentétben – az ártatlan, érintetlen pólust képviseli, amely talpraesettséggel, felelősséggel és kockázatvállalással párosul. Noha Gabita szorul segítségre, és így rá kellene hárulnia az abortusz körüli teendőkre; a lány Otiliára bíz mindent: ő az, aki a hoteleket járja, seftel a cigarettával, találkozik Mr. Bebével, és végül ő lesz az, aki saját ártatlanságát áldozza fel a terhesség-megszakítás oltárán. A történet így nem csupán Gabita, hanem Otilia abortuszáról is szól, és míg előző képtelen felmérni a testében keletkezett kárt, utóbbi tisztában van a helyzet súlyosságával, és hatásával.

A hatalmat képviselő Bebe²⁴ sakkbábuként mozgatja a két lányt, és miután átveszi az uralmat Otilia teste felett, a lány végleg elveszíti az utolsó, intim területet, amelyet addig ő irányíthatott. Méhe – amely a szocialista rendszer uralta testrészként is még képes volt ellenállást tanúsítani azzal, hogy a történetben éppen menstruál – Bebe irányítása alá kerül, és vállalja annak kockázatát, hogy az abortuszt végző személy megtermékenyíti őt. Amíg tehát Gabita megszabadul terhétől, addig Otilia – e teher megszüntetőjétől – egy újabbat kap, és mint – a teste felett szabadon rendelkező – individuum megszűnik létezni. Mr. Bebe így veszi át az uralmat mindkét lány szervezete felett, noha Gabita esetében mindez konkrétabb, lévén, hogy ő már a kezdetekben elvesztette az irányítást méhe felett azzal, hogy teherbe esett. A Cazan által kettős birtoktalanításnak nevezett procedúra tehát mind a két lány esetében lejátszódik, hiszen sem Gabita, sem Otilia nem képes teste teljes irányítására, és a méhük feletti hatalom a rendszert szimbolizáló Bebe kezébe kerül.

Amíg Gabita nem szembesül az így kialakult helyzettel – avagy képtelen megérteni annak tragikusságát – addig Otilia teste öklendezéssel reagál arra. Mivel méhét – és így nőiességét is – megbecstelenítették a szexuális erőszak által, a lány utolsó lázadó testrésze – és tere – saját gyomra, amely szimbólikusan kiöklendezi – avagy abortálja – a történeteket.

Az Adinál eltöltött kellemetlen vacsora a film egyik leghosszabb jelenete, amelyben Mungiu a Ceaușescu-korabeli osztályviszonyokat reprezentálja, miközben Otiliát továbbra is a tiszta – mintegy krisztusi – (kom)pozícióban tartja a filmképben. A fiú szüleinél összegyűlő román nomenklatura lakomája a lány végső megszégyenítése: Otiliát először barátja torkollja le, amiért az elfelejtett virágot hozni az éppen a születésnapját ünneplő anyának, majd az apa zavarja meg azzal, hogy nem hagyja őt telefonálni. A – már említett személyes térbe való betolakodás utáni – fürdőszobába való elvonulást követően végül az asztalnál lévő orvosok és mérnökök alázzák meg a lányt, amikor annak családi háttéréről érdeklődnek, és viselkedését kritizálják. Az ünneplők „egyszerű népek” nevezik Otilia szüleit, majd a cigaretta elfogadása miatt marasztalják el a lányt, amikor amellet érvelnek, hogy a mai fiatalság

²⁴ Mr. Bebe nevének jelentése magyarul Mr. Baba, azaz szó szerint a reprodukcióra utal, mintegy kettős hatalmat képviselve ezzel: egyrészt ő az, aki végrehatja az abortuszt, másrészt viszont meg is termékenyítheti pácienseit.

tiszteletlen az idősebb generációval szemben. Otilia némán túri a sértéseket, és csak később vonja felelősségre Adit, amikor rádöbben, hogy az egyetem elvégzése után barátja is e nomenklatura része lesz, és – szüleihez hasonlóan – ő is lenézi a vidéki munkásokat, köztük őt is. Az abortuszról való vitatkozás után a lány számára nyilvánvalóvá válik kapcsolatuk vége: Adi, mint az elithez tartozó egyén a városban, míg ő feltehetőleg vidéken kap majd munkát, noha nem a társadalmi különbség az egyetlen ok, amiért a páros útjai szétválhatnak. Otilia rávilágít Adi önző természetére, amiért az szexuális együttlétükkor nem volt tekintettel arra, hogy barátnője teherbe eshet, és feltehetőleg képtelen lenne a lány partnereként működni egy esetleges abortusz esetében. Otilia tehát végleg magára marad, és nem csupán személyes tereitől, hanem az eddig biztonságot jelentő párkapcsolatának illúziójától is búcsúznia kell. A születésnap partiról való távozása után a lány sikátorban való öklendezése nem csupán a feszültség és csalódás keltette érzelmi kiábrándulás tetőpontjaként jelenik meg, hanem egyúttal a lányba plántált ideológiától való megszabadulásként is funkcionál. A vacsora közben Otilia ugyanis a nomenklatura által készített levest és pezsgőt kortyolja, amely szimbolikus formában a rendszer újbóli behatolását jelenti a lány testébe. Noha a lány nem éhes, az asztalnál ülő hatalom evésre és ünneplésre kényszeríti, miközben nem csupán az étel, hanem az elhangzott sértések lenyelésére is sarkallja. A lány végül – az Adival történő nézeteltérés után – köszönés nélkül távozik, amiért barátja először elmarasztalja, majd szó nélkül nézi végig a lány elrohanását, nyilvánvalóvá téve, hogy képtelen megérteni Gabita – és esetlegesen majd Otilia – abortuszának súlyát. A főhős öklendezésével szabadul tehát a nomenklatura testébe erőszakolt ételétől, és mondataitól is, ez a cselekedete pedig az Adival történő szakítását is egyértelművé teszi.

A vacsora jelenete nem csupán a társadalmi viszonyokat, hanem a férfi, illetve a nő abban kijelölt helyét és szerepét is ábrázolja. Noha a Ceaușescu-rendszer a női egyenjogúság fontosságát hangsúlyozta, Mungiu egy egészen más képet fest a korról: az ünnepély alatt a nők leginkább az étel elkészítéséről, míg a férfiak gyermek-, és fiatalkoruk nehézségeiről diskurálnak, amelyre Otilia fel is figyel, amikor közli Adival, hogy életének célja nem az, hogy „krumplit süssön” férje számára, noha a rendszer nem kínál más alternatívát. A vacsora alatt emellett számos megjegyzés hangzik el, amely a nők helyes viselkedését határozza meg, és amelyek egyúttal alávetett helyzetükre is rávilágítanak. Miután alkohollal kínálják, Otilia elutasítja az italt, amire Adi azzal reagál, hogy megjegyzi: barátnője sosem iszik szeszt, s melyet a fiú anyja rögtön helyesel, mondván: *„ez így van rendjén, egy lánynak nem szabad inni”*. Bár Otilia elmondja, hogy fogyaszt alkoholt, s csupán az adott szituációban nem kívánja azt, szavait látszólag senki sem hallja meg. Lázadása jeléül végül ő önt magának Adi whiskey-jéből, amit az asztalnál ülő nomenklatura észre

sem vesz, és tovább kritizálja a nők viselkedését²⁵.

A lány – nyilvános téren való – öklendezése tehát egyszerre értelmezhető úgy, mint a rendszer elleni lázadás, illetve Otiliának a teste feletti uralom visszaszerzésére irányuló kísérlete: az által, hogy kiüresíti gyomrát, megszabadul a rendszer által belé plántált ideológiától, és alávetett helyzetétől, mindemellett elutasítja azt a női szerepet, amelyet a nomenklatura dicsőít. E cselekedet a főhős anti-abortusza, amelynek során a sikátorban ismét a teste felett uralkodni képes individuummá válik, ám amelyet Gabita magzatának eltüntetése végleg alárendeltté tesz.

A film záró szekvenciáiban Gabita magzatát – a nem kívánatos procedura eredményét – barátnőjére bízva, noha Otilia – ha szimbolikusan is, de öklendezésével – már próbált szabadulni a tehertől a történet során, amelyet barátnője most ismét visszarak a vállára. Míg az állapotos lány nem törődik meg nem született gyermekével és annak látványa sem érinti meg, Otilia mind emocionálisan, mint fizikálisan megszenvedi az abortuszt: a lány hosszasan mered a mosdó kövén fekvő magzatra, és látszólagosan sokkolja őt a látvány, míg Gabita érzelmileg semleges marad, és csak annyit kér, hogy barátnője temesse el „azt”.

A Mr. Bebe beavatkozása, és a családi vacsora után függetlenségét, és individuális pozícióját elvesztő, majd visszanyerő Otilia belép a hatalom által gyakorolt sakk-játszmába, és Gabita magzatának magához vételével ismét a rendszer ellen cselekszik. A lány tisztában van az azzal a veszéllyel, amellyel az abortusz nyomainak eltüntetése jár, mégis magához veszi a törülközőbe csomagolt gyermeket, amely által a magzatától – avagy a rendszer által előírt kötelességtől – szabadulni kívánó anyává válik. Az öklendezésével távozó teher tehát ily módon visszaszáll rá, és a város titkos tereiben való kétségbeesett menekülése is a rendszer elleni lázadásként funkcionál, miközben állandó veszélynek van kitéve ebben a térben. A konstans monitorozás alatt lévő személy helyzetét Mungiu az állandóan mozgásban lévő képkerettel, és az anschnittben való komponálással oldotta meg, amelyen keresztül hűen tudja érzékeltetni a mindenlátó párt jelenlétét. Az operatőr, Oleg Mutu kamerája teljes mértékben „száműzi a vizuális komment lehetőségét, [hiszen a filmben] nem létezik egy külső, biztonságos, stabil pozíció, ahonnan [azt] irányítani lehetne”²⁶, a képkeret állandóan mozgásban van, és a sötét utcákon, illetve panelházban a fény hiánya miatt egyre kivehetetlenebbé válik Otilia alakja. A mesterséges világítás, és a steadycam használatának elhagyása, illetve a lány hátulról való fényképezése következtében a néző fürkésző tekintete a rendszer mindenlátó szemével azonosulhat, a város sötétsége, és a film hangkeverése

²⁵ Később ismét a női nem kritikája következik, amikor a téma a házasságra terelődik, és a társaság a lányok férjhezadását sürgeti még azok egyetemi évei alatt.

²⁶ URICARU, 2008, p. 13. A filmben tehát nincsen szerzői kommentár. Mint Uricaru megjegyzi, Mungiu elvetette a premier plánokat, a céltalan kameramozgásokat, illetve minden olyan szöveget, amely amely nem egyezett meg a karakterek pozícióival.

pedig tovább erősítik a paranoid, veszélyes légkör érzetét, nem beszélve a hideg, esős, őszi város látképéről, mely nyomasztó atmoszférát kölcsönöz a jelenetnek.

Otilia végül megszabadul a halott magzatától, és visszatér a hotelbe, ahol Gabita éppen a vacsorájára vár. A *4 hónap, 3 hét, és 2 nap* záró jelenete ez, amely kísértetiesen hasonlít a film első beállítására, amelyben Mutu kamerája két, akváriumba zárt aranyhalat filmez. Az étteremben Otilia és Gabita egymással szemben ülve hallgatnak, egészen addig, míg előző ki nem tekint a filmképből, és belenézvén a kamerába, meg nem csillan a fény a fiatalokat körülvevő ablaküvegen. Mind e jelenet, mind pedig a kollégiumi aranyhal-szekvencia a szereplők bezárását szimbolizálják, s keretezik ily módon a filmet, utalván a kiút, a jobb élet és a jövő lehetetlenségére az aranykorban.

Konklúzió

A *4 hónap, 3 hét, és 2 nap* minimalista-realista stílusa és fényképezési technikája könnyedén illesztik be a filmet a román új hullámnak nevezett kortárs mozgóképes áramlatba, miközben a film múltidéző narratívájával az alacsony szintű emlékezés és az amnézia korszaka ellen lép fel. Bár Mungiu a szocialista Románia abortusz-ellenes törvénykezései következtében fellépő kiszolgáltatottságot helyezi művének középpontjába, alkotása hű képet fest a diktatúra osztályviszonyairól, és a nők alárendelt helyzetéről is. Bár Románia emancipált országnak számított Ceaușescu uralma alatt, az 1966-os rendelkezés, és a törvény állandó szigorítása következtében a gyengébbik nem elvesztette uralmát teste felett, és alárendelt pozíciójából csak a rendszerváltást követően sikerült megkísérelnie a kilépést.

Az egyén gépként való kezelése és az individuum megszűnése ellen lép fel a *4 hónap, 3 hét, és 2 nap* Otiliája, aki maga is végigéli a terhességmegszakítás rögzös és veszélyes folyamatát. A lány abortusza legszemélyesebb terének, testének tönkretételével kezdődik, majd a film során ráébred alárendelt pozíciójára, és ez elindítja városbeli ámokfutását, míg Gabita látszólagosan visszanyeri a teste feletti hatalmat. Mungiu Otilia privát és nyilvános – avagy titkos – terekben való mozgatásával állandó veszélyhelyzetben tartja főszereplőjét, miközben eltörli a kéttípusú szféra közötti különbséget azzal, hogy e terekbe mindig egy-egy – az uralkodó rendszert képviselő – személyt állít. Ilyen a recepciós, Adi családja és Mr. Bebe is, akik mind Otilia lázadó testét próbálják megtörni: az abortuszt végző személy megerősokolja a lányt, amely által a rendszer behatol annak testébe, és átveszi a hatalmat méhe felett. Hasonlóképpen, a vacsora alkalmával a nomenklatúra szavai és étele épül be a lány gyomrába, amelytől végül Otilia egy sikátorban szabadul meg. Barátnőjének halott magzata azonban ismét a rendszer kiszolgáltatottjává teszi őt,

amit a lány a lépcsőház mélyébe dob, és válik így a film végén látszólag szabad emberré azzal, hogy megszabadult minden fenyegető körülménytől. Mungiu akvárium-szekvenciája azonban a két lány – és a kor minden román nőjének – alárendelt, és kilátástalan helyzetére világít rá, avagy a kiút illúzióját is eltörli a film utolsó szekvenciájában. Otilia lázadása tehát – menstruációja, hányása, és a magzat eldobása – mind reménytelen cselekedetek, hiszen a rendszer mindenlátó szeme és uralma mindenképpen alávett helyzetbe teszi szereplőit, megszüntetve azok mindenfajta privát, intim terét is.

Bibliográfia

- Lorena ANTON, *On Memory Work in Post-communist Europe, A Case Study on Romania's Ways of Remembering its Pronatalist Past*, *Anthropological Journal of European Cultures*, Vol. 18 (2), 106-122.
- Adriana BABAN, "Romania' = *From abortion to contraception, A resource to public policies and reproductive behaviour in Central and Eastern Europe from 1917 to the present*, ed. H. P. DAVID, London, Greenwood Press, 1999, 191-222.
- Adriana BABAN, *Women's Sexuality and Reproductive Behavior on Post-Ceausescu Romania: A Psychological Approach = Reproducing Gender. Politics, Publics, and Everyday Life after Socialism*, eds. KLIGMAN, GAIL & GAL, SUSAN, Princeton University Press, 2000, 225-257.
- Walter BACON, *Romanian Secret Police. = Terror and Communist Politics: The Role of the Secret Police in the Communist States*, ed. Jonathan R. ADELMAN, Westview Press, Colorado, 1984, 135-154.
- Maria BUCUR-DECKARD, *Gender and Religiosity in Communist Romania: Continuity and Change 1945-1989*, *Aspasia* 5, 2011, 28-45.
- Pavel CAMPEANU, *Birth and Death in Romania*, *New York Review*, vol. 33, no. 16, 1986, [<http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/694> (Utolsó megtekintés 2014.04.13.)]
- Alexander DALLIN, *Terror in Communist Regimes = Terror and Communist Politics: The Role of the Secret Police in the Communist States*, ed. Jonathan R. ADELMAN, Westview Press, Colorado, 1984, 11-17.
- Dennis DELETANT, *Ceausescu and the Securitate. Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989*, London, Hurst and Company Ltd., 1995a.
- Dennis DELETANT, *New Light on Gheorghiu-Dej's Struggle for Dominance in the Romanian Communist Party, 1944-49*, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 73, No. 4 (Oct., 1995) 1995b, 659-690.
- Dennis DELETANT, *Communist Terror in Romania. Gheorghiu-Dej and the Police State, 1948-1965*, London, Hurst and Company Ltd., 1999.
- Dennis DELETANT, *Hitler's Forgotten Ally. Ion Antonescu and His Regime, Romania 1940-44*, Palgrave Macmillan, 2006.

- Roman DENISE, *Fragmented Identities. Popular Culture, Sex and Everyday Life in Postcommunist Romania*, Rowman & Littlefield Publishers, 2003.
- Tom GALLAGHER, *Romania After Ceausescu. The Politics of Intolerance*, Edinburgh University Press, 1995.
- Julian HALE, *Ceausescu's Romania*, London, George G. Harrap & Co. Ltd, 1971.
- HARASZTI Miklós, *The Velvet Prison. Artists Under State Socialism*, London, I.B Tauris & Co Ltd, 1988.
- Doina Pesca HARSANYI, 'Women in Romania' = *Gender Politics and Post-Communism: Reflections from Eastern Europe and the Former Soviet Union*, eds. FUNK, NANETTE & MUELLER, MAGDA, Routledge, 1993.
- Mariana HAUSLEITNER, *Women in Romania: Before and After the Collapse = Gender Politics and Post-Communism: Reflections from Eastern Europe and the Former Soviet Union*, eds. FUNK, NANETTE & MUELLER, MAGDA, Routledge, 1993, 53-62.
- Gail Kligman, *Abortion and International Adoption in Post-Ceausescu Romania*, *Feminist Studies* 18, no. 2 (Summer), 1992, 405-419.
- Gail Kligman, *The Politics of Duplicity: Controlling Reproduction in Ceausescu's Romania*, Berkeley, Los Angeles and London, University of California Press, 1998.
- Kevin Moss, *The Underground Closet: Political and Sexual Dissidence in East European Culture = Post-communism and the Body Politic*, ed Ellen E. BERRY, New York, New York University Press, 1995.
- Dominique NASTA, *Contemporary Romanian Cinema. The History of an Unexpected Miracle*, New York, Columbia University Press, 2013.
- Martin RADY, *Romania in Turmoil*, New York, IB Tauris & Co Ltd, 1992.
- Ioana URICARU, *4 Months, 3 Weeks and 2 Days: The Corruption of Intimacy*, *Film Quarterly*, Vol. 61, No. 4 (Summer), 2008, 12-17.
- Katherine VERDERY, *National Ideology Under Socialism. Identity and Cultural Politics in Ceausescu's Romania*, Berkeley and Los Angeles, California, University of California Press, 1991.
- Katherine VERDERY, *What Was Socialism and What Comes Next?*, Princeton University Press, 1996.
- Shannon WOODCOCK, *Romanian Women's Discourses of Sexual Violence: Other Ethnicities, Gendering Spaces = Living Gender after Communism*, eds. ROBINSON, JOHNSON, ELISE, Bloomington, Indiana University Press, 2007.

Anamaria Marinca

Laura Vasiliu

Vlad Ivanov

A Mobra Films Production

4 months 3 weeks & 2 days

a film by Cristian Mungiu

FESTIVAL DE CANNES
OFFICIAL SELECTION
COMPETITION

România 2007 113 minutes
35 mm color 1:2,35 Dolby SR
www.4months3weeksand2days.com

4 luni, 3 săptămâni și 2 zile (4 months, 3 weeks & 2 days) From the series "Tales from the golden age" Written and Directed by Cristian Mungiu
A Mobra Films Production With the support of the Romanian National Center for Cinematography and the contribution of MINDSHARE MEDIA BV McCann Erickson Romanian Television The Anonimul Foundation Co-produced by Saga Film Produced with the support of the Hubert Bals Fund of the Rotterdam Film Festival Post-production services and DI Abis Studio Director of Photography Oleg Mutu Production Designer Mihaela Poenaru Editor Dana Bunescu Sound Titi Fleancu Dana Bunescu Cristian Tarnovețchi
Associated Producers Philippe Avril / Unlimited Dan Burlac Co-producer Alex Teodorescu Produced by Oleg Mutu & Cristian Mungiu